

Тасилова Назия Айтбайқызы

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
қауымдастырылған профессоры

Біртұтас Моңғол империясыныңдырауы және Талас құрылтайы

Мақсаты:

Біртұтас Моңғол империясының
ыдыраусебептерін, Талас құрылтайының
тарихи маңызынжәне оның нәтижесінде
Алтын Орданың дербесмемлекет ретінде
қалыптасу үдерісін түсіндіру.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ:

- Моңғол империясының ішкі саясиқұрылымын сипаттау;
- Империяның ыдырау себептерін анықтау;
- Талас құрылтайының өту барысы мен тарихи шешімдерін талдау;
- Алтын Орданың дербестенуіндегі құрылтайрөлін айқындау.

БІРТҰТАС МОҢҒОЛ ИМПЕРИЯСЫНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ ЖӘНЕ БИЛІК ЖҮЙЕСІ

Шыңғыс ханның саясаты: Империя орталықтанған, заңдар (Яса) арқылы реттелген; ұлыстар арқылы басқару.

Билік бөлінуі: 1227 ж. Шыңғыс хан қайтыс болған соң ұлыстар оның ұрпақтарына берілді. Бұл біртұтастыққа сызат түсірді.

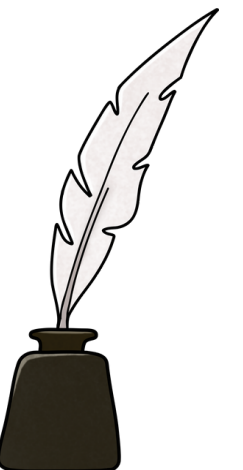
Ұлыстар: Юань (Қытай), Илхандық (Иран/Таяу Шығыс), Шағатай (Орталық Азия), Жошы ұлысы (батыс Еуразия/кейінгі Алтын Орда)

ИМПЕРИЯНЫҢ ҮДЫРАУ СЕБЕПТЕРІ

1. **Мұрагерлік талас** – хан әулеті ішінде билік үшін күрес күшейді.
2. **Әкімшілік алшақтық** – ұлыстар арасындағы географиялық қашықтық басқаруды қиындатты.
3. **Мәдени және діни айырмашылықтар** – әр ұлыс өз өркениеті мен діни дәстүрін басшылыққа алды.
4. **Экономикалық дербестену** – әр ұлыс өз салық және сауда жүйесін қалыптастыра бастады.

АЛТЫН ОРДА ХАНДАРЫ ЖӘНЕ ДЕРБЕСТЕНУ ҮДЕРІСІ

Бату хан (1242–1256)

- Шыңғыс ханның немересі, «Саин хан» деп аталды.
- Әскери қабілеті жоғары, бірақ ішкі саясатта жұмсақ, тұрғындарға бейбіт өмір сыйлады.
- Салық жүйесі мен мемлекеттік аппаратты ұйымдастырды, сауданы дамытты.

Берке хан (1257–1266)

- Исламды мемлекеттік дін ретінде жариялады.
- Әзербайжан және Хулагу әулетімен қақтығыстар, Тибризді басып алу.
- Алтын Орда өзінің атынан теңге шығара бастады → тәуелсіздіктің символы.

Менгу-Темір

Исламға көңіл бөлмеді,
әкімшілік жүйені
нығайтты.

Талас құрылтайы (1269) және тарихи маңызы

Қатысушылар: Менгу-Темір (Алтын Орда), Барқұқ (Шағатай ұлысы), Орта Азия өкілдері.

Шешімдер:

Әр ұлыс өз ішінде тәуелсіз саясат жүргізеді.

Салық, әскер, дін саясаты – мемлекет деңгейінде шешіледі.

Орталық билік тек атаулы сипатта қалады.

Нәтиже: Алтын Орда дербес мемлекет ретінде қалыптасты;
Моңғол империясы іс жүзінде көпполярлы құрылымға өтті.

Ыдыраудың өркениеттік салдары

1. Қытайда – мемлекеттік бюрократия күшейді.
2. Орта Азияда – ислам мәдениеті жаңғыруда.
3. Алтын Ордада – түркілік мемлекеттілік пен ислам өркениеті бірікті.

Қорытынды: Талас құрылтайы Еуразияда көпполярлы саяси құрылымды қалыптастырды, кейін Қазақ хандығы мен Ноғай Ордасы сияқты мемлекеттердің дамуына негіз қалады.